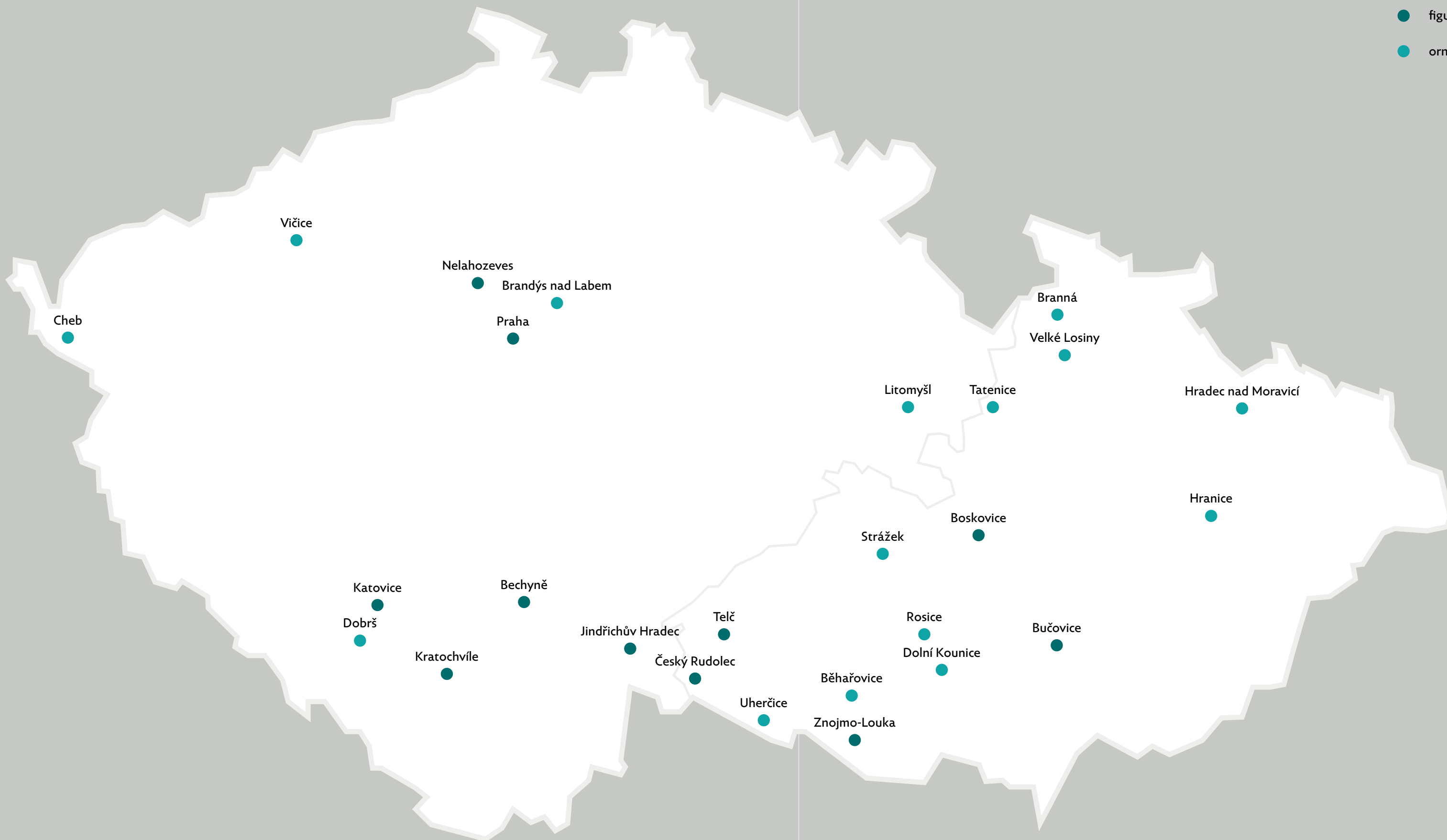

Katalog

- figurální štuky
- ornamentální štuky

I. Figury

Figurální štuky umožňují dobře posuzovat výtvarné kvality vzájemnou komparací, proto byly společně vyčleněny do samostatné sekce katalogu zastřešené mottem „FIGURY“. Ta má dvanáct „hlav“, narativně inscenujících „theatrum štukových herců“.

Dochované výtvarné koncepty z počátku raného novověku zahrnující figurální štukové reliéfy nebo dokonce plnoplastické figury mají z úhlu pohledu současnosti punc exkluzivity. Nejinak tomu bylo i v době jejich vzniku. Ve výzdobných programech vil, rezidencí či kostelů a kaplí jsou dominantní většinou v těch nejvýznamnějších a nejreprezentativnějších prostorách; v prostředí závislém na mecenátu měšťanů se v podstatě neobjevují. Finanční náročnost takových realizací determinovala jejich užití v interiérech (někdy i exteriérech) rezidencí panovnického okruhu nebo šlechtických elit. Z památek dochovaných na území České republiky jsou to ve výčtu: přízemí letohrádku Hvězda v Praze-Liboci, vybrané prostory zámků v Bechyni, Bučovicích, Jindřichově Hradci, Nelahozevsi a Telči, ale i interiéry zámku Kratochvíle. Exkluzivní štukové figury se původně nacházely také ve Španělském sále Pražského hradu; z počátku 17. století se zde však dochovaly už jen reliéfní rozvilinové vlysy, klenáky a cvikly s ornamentální podstatou. Dekorativní štukatury ostatně doplňovaly figurální složku na výše vyjmenovaných rezidencích a jsou rovněž zahrnuty v jednotlivých katalogových heslech. Několik fragmentů figur bylo nalezeno archeology také na hradě Lipý v České Lípě.

Další kategorií výtvarných realizací sochařského charakteru, jež pracovaly příležitostně i se štukovou hmotou, je sepulkrální umění. U figur tumby Zachariáše z Hradce a Kateřiny z Valdštejna (kaple Všetech svatých zámku v Telči), epitafů Jana Hodějovského z Hodějova (kostel Narození sv. Jana Křtitele v Českém Rudolci) a Jáchyma z Hradce (kostel Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci) štuk dominoval; u epitafu Václava st. Morkovského ze Zástřizl a Kunky z Korotína (kostel sv. Jakuba Většího v Boskovicích) tento materiál autor použil jen v nástavci; základ monumetu tvoří mramor a další horniny. Podobnou materiálovou diverzitou se snad vyznačovaly i epitaf a náhrobek Viléma z Rožmberka v kostele sv. Víta v Českém Krumlově – epitafní oltář snad zahrnoval štukové sousoší Rožmberského jezdce odstraněné však velmi záhy po svém dokončení. Podobný osud potkal i rozsáhlou štukovou výzdobu v rodové pohřební kapli při olomouckém dómu sv. Václava z konce 16. století, kterou nechal realizovat biskup Stanislav Pavlovský z Pavlovic. Z prostředí elit katolického duchovenstva 16. a počátku 17. století se nedochovaly ani žádné další sepulkrální památky se štukovou výzdobou. Klerikální prostředí tak zastupují pouze oltář sv. Šebestiána v opatské kapli v Louce u Znojma a zejména pak opulentní figurální štuková výzdoba kaple Arcibiskupského paláce v Praze na Hradčanech. Jejím „řemeslným“ protipólem jsou rustikální postavy proroků věže kostela sv. Filipa a Jakuba v Katovicích, jež oproti ostatním figurálním štukům začleněným do katalogové části očividně zaostávají v řemeslné kvalitě. Nicméně z kontextuálního hlediska jsou pozoruhodné a demonstrují objednatelské možnosti nižší šlechty v porovnání s privilegovanějšími společenskými vrstvami.

Bechyně

Zámek

Tzv. Soudnice, Pokoj s rožmberským erbem

DATA 1589–1596

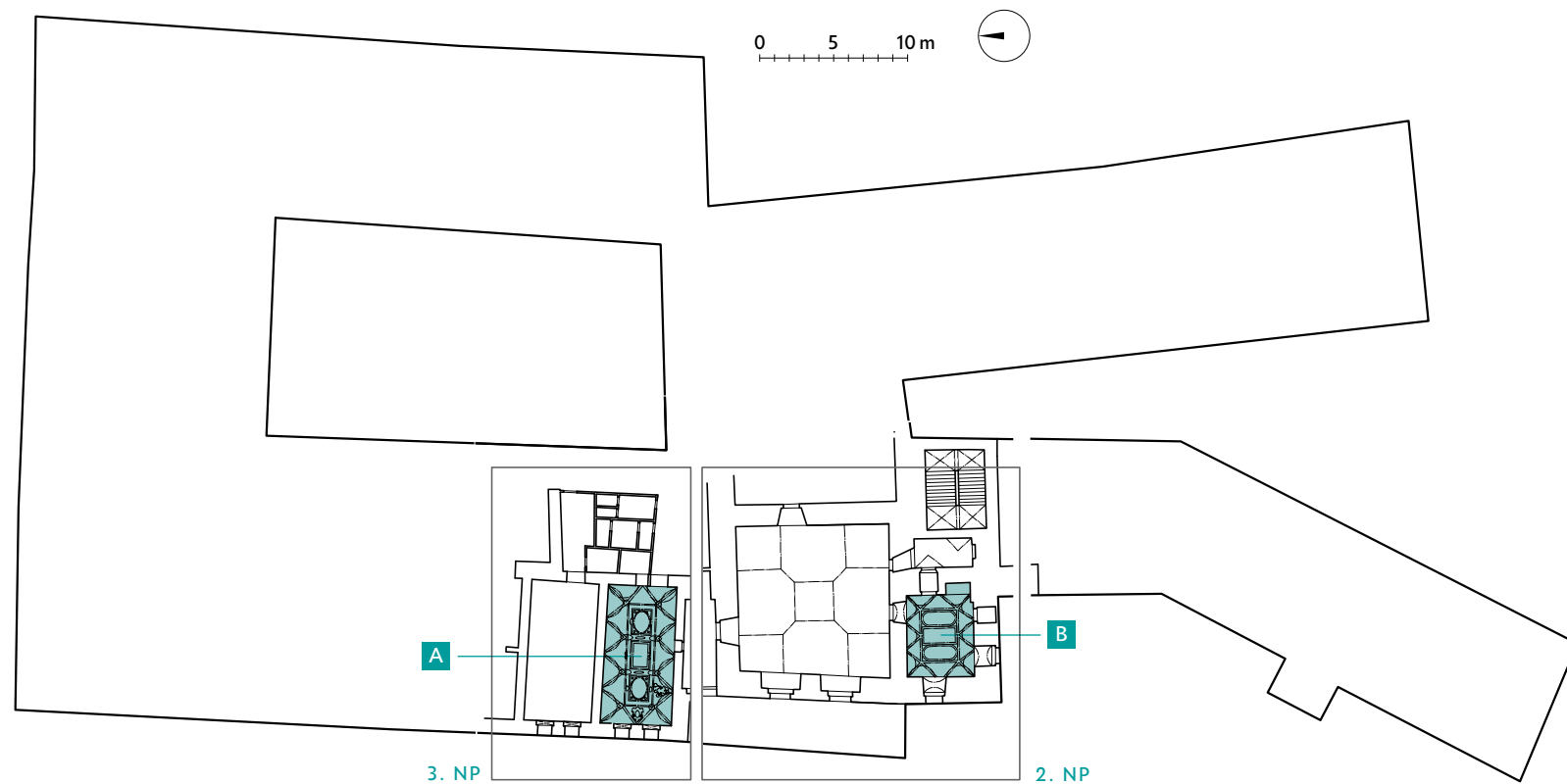
AUTOR Dílna Antonia Melany, okruh Jiřího Bendla (?)

TECHNIKA Modelovaný, vytlačovaný a otiskovaný štuk

RESTAUROVÁNÍ, PAMÁTKOVÁ OBNOVA První polovina 50. let 20. století: restaurování štukové výzdoby Soudnice (Rudolf Kabeš); 1954–1955: odkryv dekorativních maleb vlysu pod korunní římsou, špalet oken a dveří Soudnice (Milada Zbiralová)

LITERATURA SEDLÁČEK 1890, s. 5; PODLAHA – ŠITTLER 1898, s. 40–44; LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1973; STEJSKAL – POUZAR 1998, s. 37–38; MŽYKOVÁ 1999; CHLÍBEC 2011b, s. 559–560; JAKUBEC 2011b; WAISSER 2020a.

PŮDORYS A POKOJ S ROŽMBERSKÝM ERBEM
B TZV. SOUDNICE

▲ Pokoj s rožmberským erbem. [JW]

▶ Tzv. Soudnice. [JW]

▲ Soudnice, západní partie klenby s lunetovými výsečemi. [JW]

- 1 Ke stavebnímu vývoji hradu a zámku v Bechyni souhrnně viz SEDLÁČEK 1890, s. 1–35; MAREŠ 1895b, s. 663–664; MENCLOVÁ – ŠTĚCH 1953, s. 1–9; KRČÁLOVÁ 1986, s. 24–30; TŘÍSKA 1986, s. 17–19; STEJSKAL – POUZAR 1998, s. 3–20; HAJNÁ 2011, s. 20–25.
- 2 KRČÁLOVÁ 1986, s. 25.
- 3 MAREŠ 1896, s. 46; KRČÁLOVÁ 1986, s. 27; KRČÁLOVÁ 1963.
- 4 Naposledy BŮŽEK – JAKUBEC 2012, s. 79–80.

Bechyňský zámek prošel od roku 1268, kdy zde Přemysl Otakar II. založil královský hrad, složitým stavebním vývojem.^[1] Jeho proměny jsou spojeny přirozeně se změnami vlastníků. Ačkoliv Petr Vok z Rožmberka držel sídlo poměrně krátce (1569–1596), můžeme konstatovat, že jeho přestavby dotvořily většinou „tvář“ současné rezidence, a to jak v exteriéru, tak v interiérech. Adaptací starého hradu (jižní křídlo) a dostavbou severního stavení získala budova zámku čtyřkřídlovou uzavřenou dispozici. V závěru vokovské éry tak bylo přirozeně přistoupeno k dekoracím interiérů a exteriérů. Vedle prací malířů, z nichž vynikal Bartoloměj Beránek-Jelínek, můžeme dodnes obdivovat i vzácné figurální a ornamentální štukatury dvou místností. Výzdoba tzv. Soudnice má v evropském měřítku unikátní ikonografický program, další prostora s rožmberským erbem byla dosud odbornou veřejností zcela opomíjena.

Vokova rozsáhlá adaptace bechyňské rezidence „odstartovala“ v roce 1579, kdy byl na Bechyni z Českého Krumlova poslán „*mistr Balcar Vlach*“ (Baldassarre Maggi z Arogna), patrně ke konzultacím projektu. Následujícího roku byla zbořena gotická věž a v listopadu 1581 byla s Maggim uzavřena smlouva, měl v zámku „*udělat stavení*“ podle hotového modelu. Roku 1582 se již stavělo velmi intenzivně, pracovalo se též na založení zahrady.^[2] Hlavní fázi dekorativní výzdoby snad lze spojit s dobou po roce 1585 (včetně), kdy Březan zmiňuje smlouvu s malířem Bartolomějem Beránkem-Jelínkem. Na přelomu 80. a 90. let 16. století Beránek maluje stěny nádvoří, jak lze vyvodit ze smlouvy na „*malování dvou stran v placi*“.^[3] Většina výzdoby zadávané Vokem pak logicky musela být dokončena před rokem 1592, kdy přesídlil do Českého Krumlova. V roce 1596 musel v důsledku rodového zadlužení bechyňské panství odprodat Adamovi ze Šternberka. Realizace štukatur Soudnice a pokoje s rožmberským erbem tudíž musela být víceméně paralelní s dekoracemi letohrádku Kratochvíle (hlavní fáze 1589–1590),^[4] pravděpodobné letopočty *ante quem* a *post quem* jsou léta 1589 a 1596, což je krátký časový interval. Obě místnosti jsou však pojednány na první pohled rozdílnými dekorativními styly. Zatímco štukury Soudnice můžeme z formálního hlediska jednoznačně propojit se signovanými štukaturami zámeckého kostela a vily Kratochvíle z dílny Antonia Melany, dosud nepublikované štukury pokoje s rožmberským erbem při detailním pozorování vykazují formální afinitu s některými maskarony a figurami tzv. Rondelu zahrady v Jindřichově Hradci a některými dalšími terakotovými pracemi dílenského

okruhu Jiřího Bendla. Ten měl již od roku 1593 pracovat na sepulkrálním monumentu Viléma z Rožmberka s Rožmberským jezdcem ve vrcholu v presbytáři krumlovského kostela sv. Víta: „*Pan Petr Vok dal panu bratru slavné epithaphium učiniti [...] z mramoru a „gypsu“*“.¹⁵¹ Někdy v této době (mezi lety 1593 a 1595) také umírá Antonio Melana,¹⁶¹ proto i na bechyňské rezidenci Petra Voka nastala změnou štukatérské dílny razantní proměna dekorativního stylu.

▼ Soudnice, detail klenby s andílčí hlavičkou a soustřednými ovocnými trsy. [PW]

5 PÁNEK 1985, s. 369, 515, 715.

6 ZAPLETALOVÁ 2020, s. 275.

7 KRČÁLOVÁ 1986, s. 27.

8 [KINDLMANN 2013], s. 55; Srovn.: „...aby moudře, křesťansky a opatrně žil byl a na smrt ustavičně pamatoval, hlavu umrlčí vždy na prkýnku obzvláštním vyvýšeném nad svým stolečkem v pokoji míval...“ PÁNEK 1985, s. 640.

9 Kdy byl strop vyzdoben, není jisté, mohlo tomu tak být až na zadání Šternberků.

10 VESELÁ 2005, s. 73.

11 Více viz tamtéž, s. 73–78.

12 KNOZ 2008, s. 187–198.

13 Ferdinand Hoffmann byl společně s Petrem Vokem v jinošském věku vzděláván na zámecké humanistické škole v Českém Krumlově (1547–1551). Viz např. naposledy HOLÝ – ŠIMŮNEK 2011, s. 283–284; Hoffman prožil závěr života v Janovicích u Rýmařova a fragment jeho původní knihovny je dochován ve fondech MZK v Brně a VKOL v Olomouci. Zvláštním případem je také soukromá knihovna „kalvinistického papeže“ Theodora Bezy, která se dostala na moravský Buchlov odkupem Jiřího Zikmunda Prácheňského ze Zástřizl v roce 1599. Viz KUČÍK 1949; KUČÍK 1951; SLABÝ 1952.

14 Schematizovaná andílčí hlavička je provedena také ve štukovém nástavci krbu prolamujícího pravou partii východní stěny. Dekorativní štuková lišta ukončuje také malovaný horizontální vlys obíhající pod korunní římsou místnosti.

15 Dnes jsou nečitelné, v jednom z emblémů hypoteticky rozpoznáváme včelí úl a ženskou postavu ve zbroji, mohlo by jít o alegorii Moudrosti. Obdobně v kruhu adjustovaný a dobře čitelný malovaný putto s modrým pozadím doplněný „de vriesovskou“ ornamentikou se nachází v záklenku dveřního výklenku, jehož strany lemují dvě „grisaillové“ ženské figury. Jedna z nich drží knihu či desku s nápisem, mohlo by jít například o některou ze Sibyl, druhá snad drží v pravé ruce kopí. Vzhledem ke stavu dochování lze vyslovovat pouze hypotézy, proto by aktuálně bylo zavádějící pokoušet se o interpretaci.

16 SEDLÁČEK 1890, s. 5. – Podrobněji je výzdoba popsána již Antonínem Podlahou v soupisu památek milevského okresu v roce 1898. PODLAHA – ŠITTLER 1898, s. 40–44. K předlohám poprvé viz LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1973.

Soudnice

Adaptovaný prostor Soudnice umístěný v prvním patře napojuje spolu se sousedící tzv. Zbrojnicí na západě starý hrad na nové stavení Petra Voka z Rožmberka. Architekt Baldassarre Maggi dle výčtu svých prací na Bechyni z roku 1587 v návaznosti na přestavbu starého paláce dispozici zvýšil nastavením patra.¹⁷¹

Soudnice není součástí žádného apartmánového uspořádání. Nabízí se úvaha o funkci tzv. *studiola* Petra Voka, kde snad Rožmberk: „... před očima nad stolečkem ráčil pravou umrlčí lebku míti“.¹⁸¹ Dalo by se též uvažovat o vzájemné vazbě s rozlehlou vedlejší místností o čtvercovém půdoryse (druhotně označena jako Zbrojnice), s kazetovým stropem s figurální výmalbou, jež mohla původně sloužit jako knihovna.¹⁹¹ Vokovu knihovnu na Bechyni dosud nemáme lokalizovanou, ale víme, že ji už zde usilovně budoval.¹⁰¹ Z Březanova třeboňského inventáře vyplývá, že se nakonec Rožmberkovi podařilo nashromáždit přes deset tisíc svazků. První (a jediný) inventář bechyňské knihovny sice čítá jen 243 svazků; Lenka Veselá se domnívá, že ve skutečnosti již tehdy bylo na Bechyni knih více a do roku 1592 se fond musel rozrůst nevídaným způsobem.¹¹¹ Sloučená rožmberská knihovna se pak stala největší soukromou knihovnou ve střední Evropě. Nemohla jí konkurovat ani knihovna Karla staršího ze Žerotína,¹²¹ ani knihovna bratrance posledních Rožmberků Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu.¹³¹

Štuková výzdoba Soudnice je integrována do neckové klenby s lunetovými výsečemi (po dvou na kratších stranách, po třech na delších stranách) a ústředním obdélným zrcadlem rozděleným horizontálně na tři menší obdélníky. Štuky dekorují všechny volné plochy, včetně cviklů a kápí lunet. Vyjma ornamentálního orámování utvářeného převážně pásy vejcovce komponovaného s perlvcem a pletencem, s akcentem andělčích hlaviček ve styčných bodech (najdeme i akantový motiv a dvě postranní pole centrálního zrcadla jsou vkomponována do vavřínových oválů)¹⁴¹ a vegetabilních centralizovaných aranžmá/kytic v kápích lunet (listy, klasy ovoce apod.), jde o emblematickou výzdobu s převážně figurálními prvky. Další, tentokrát malované emblematické figurální motivy zdobí záklenky obou okenních špalet místnosti.¹⁵¹

Do objevu první série předloh v roce 1973 byly tyto sofistikované a vzácné motivy označovány jako alegorické, biblické apod. Na existenci emblematických motivů poprvé upozornil August Sedláček a datoval je do 17. nebo 18. století.¹⁶¹ Bez literární, potažmo grafické předlohy bylo v podstatě nemožné program výzdoby alespoň částečně rozklíčovat. První sérii předlohových kompozic rozpoznala Milada Lejsková-Matyášová. Našla shodu osmi (z dvaceti) bechyňských štukových kompozic s emblematy ilustrujícími básně Georgette de Montenay (rytec Pierre Woeiriot de Bouzey), hugenotské intelektuálky a dvorní dámy a chráněnkyně Jany III. Navarrské. Té také sbírku dedikovala, v imagu prvního emblému dokonce rozpoznáme její podobiznu. Druhé latinsko-francouzské vydání z roku 1584 *Emblematum christianorum centuria / Cent emblemes chrestiennes* dokonce odpovídá